

Артюх В.М.
Полтавський університет
споживчої кооперації України

ПРОДУКТИВНІ МОДЕЛІ ДІЄСЛІВНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Інтенсивний розвиток зовнішньої та внутрішньої економічної діяльності країн зумовлює інтернаціоналізацію науки і техніки та інтеграцію знань міжнародного наукового соціуму, що впливає на ефективність соціальної діяльності суб'єктів. Зазначені фактори актуалізують питання вивчення термінологічної системи, що обслуговує економічну сферу діяльності. Тому лінгвісти присвячують свої дослідження вивченню різних аспектів англійської економічної терміносистеми: розглядають структурно-семантичні особливості термінів [2], виявляють специфіку нормалізації та термінографії [4, 12]. У зв'язку з відсутністю комплексних досліджень дієслівних термінів-словосполучень у субмові економіки є важливим вивчення їх структурно-семантичних характеристик у руслі функціонального підходу.

Раніше нами були розглянуті структурно-семантичні особливості англійських економічних термінів, представлених об'єктними словосполученнями, стрижневим компонентом яких є дієслово, описано лексико-семантичні групи дієслівних термінологічних словосполучень та особливості зовнішньої валентності дієслів у складі словосполучення [1]. У цій статті ми розглянемо продуктивність дієслівних словосполучень на основі їх кількісного компонентного складу.

Дослідження терміносистем на сучасному етапі доводять, що терміном можуть бути не тільки іменники, прикметники, але й дієслова [3, 13], [4, 38], [7]. Це свідчить про певний перегляд науковцями підходу до розгляду терміна та вивчення номінативних процесів у термінології. Як зазначає В. М. Шевчук, терміносистема є лише відносно-стійкою. “На будь-якому етапі розвитку вона більше або менше охоплена рухом і включає певну кількість динамічних елементів” [11, 57]. Виходячи з даних, отриманих із різних лексико-графічних джерел, такими динамічними елементами у субмові економіки є не тільки дієслова, а й дієслівні терміни-словосполучення з різними синтаксичними відношеннями:

1) об'єктні: V+N – напр., *to tumble prices* – *знижувати ціни*, *to allocate quotas* – *розподіляти квоти*, *to balance an account* – *підвести рахунок*, *to freeze credit* – *блокувати кредити*, V+prep+N – напр., *to close down an enterprise* – *ліквідувати підприємство*; V+prep+V+N – напр., *to offer and bid prices* – *пропонувати та правити ціни*;

2) обставинні: V+Adv – напр., *to buy ahead* – *купувати з майбутньою поставкою*, *купувати заздалегідь*; *купувати нанперед*; V+prep+N – напр., *to sell at a disadvantage* – *продавати зі збитками*.

Фактичний матеріал нашого дослідження підтверджує положення про те, що терміном може бути не тільки слово, а й словосполучення, яке “виражає професійне поняття і застосовується в процесі пізнання і засвоєння наукових та професійно-технічних об'єктів та відношень між ними” [2, 5].

З наведених словосполучень видно, що сучасна англійська економічна терміносистема характеризується численними дієслівними термінологічними словосполученнями. Їх наявність пояснюється тим, що за допомогою розгорнутого терміна-словосполучення передається більша кількість ознак спеціального поняття. У процесі сумісної соціально-професійної діяльності і пізнання певного об'єкта реальності спеціалісти та науковці намагаються закріпити якомога більшу кількість його ознак. Адже

згідно з теорією пізнання “будь-який предмет, з яким взаємодіє людина, невичерпний, має нескінченну кількість ознак. Але в пізнанні фіксуються лише значущі для діяльності ознаки, спираючись на які суб’єкт здійснює свою діяльність” [9, 43]. У сфері соціальної діяльності свої знання людина фіксує у мовних знаках-термінах. Натомість і досі залишається дискусійним питання про кількість компонентів, що повинні входити до складу словосполучення, оскільки однією з нормативних вимог, висунутих Д. С. Лотте, є короткість терміна. Деякі науковці вважають, що “термін-словосполучення може складатись з 5, 6 й більше слів, якщо він виражає професійне поняття, і сфера функціонування такого словосполучення обмежена рамками знання” [2, 67]. У сучасних терміносистемах превалюють багатоконпонентні терміни-словосполучення. У сучасній англійській економічній терміносистемі є дієслівні терміни-словосполучення: *to offset one's increased commodity costs in the cash market with one's futures market profits* – компенсувати підвищені товарні витрати на ринку угод з реальними товарами прибутком на ф'ючерсному ринку. Наведене словосполучення наближається до висловлювання. Але, виходячи з вимог логіки, на термін накладається обмеження – “термін не повинен виходити за межі групи підмета або присудка, тобто термінологічне словосполучення не повинно бути предикативним” [6, 50]. Тому у своєму визначенні терміна-слова або терміна-словосполучення науковці вказують на обов’язкову вимогу до терміна – його непередикативність [8, 46]. Актуальним у цьому зв’язку є критерії виокремлення термінів із текстів та їх фіксація у лексикографічних джерелах. Науковці зазначають, що такі багатоконпонентні словосполучення є фактом мовлення, а не мови. Але розвиток мови як і субмови передбачає взаємоперехід одиниць мовлення в одиниці мови, і навпаки.

Ми приєднуємось до думки тих науковців, які вважають, що виокремлення термінів мови часто є результатом членування мовленнєвого багатоконпонентного терміна на частини [6, 9]. Так, наведене словосполучення *to offset one's increased commodity costs in the cash market with one's futures market profits* складається з трьох словосполучень: *to offset one's increased commodity cost*, *cash market*, *futures market profits*, які були об’єднані в акті мовлення, в результаті чого з’явився мовленнєвий чотирнадцятикомпонентний термін-словосполучення. Тому багатоконпонентні терміни спочатку стають фактом мовлення, і тільки згодом – фактом мови. Але при відборі термінологічних словосполучень необхідно враховувати продуктивність моделі, за якою утворюється певний термін. Для англійської економічної термінологічної системи найпродуктивнішою моделлю є двохкомпонентні дієслівні словосполучення, які утворені за моделлю V+N: *to cash a loan* – одержувати позику, *to check the accounts* – перевіряти звітність, *to discontinue a factory* – призупиняти роботу підприємства, *to meet a loan* – сплатити позику, *to gasp a loan*. Тому їх фіксація у лексикографічних джерелах є цілком логічною і лінгвістично нормативною.

Крім того, громіздкі словосполучення ускладнюють комунікаційний процес між науковцями та спеціалістами, оскільки процес декодування повідомлення уповільнюється, і частина інформації може взагалі втратитись. Статистика свідчить, що “75% американських, 63% англійських, 85% японських підприємців вважають, що погане спілкування є головною перешкодою на шляху досягнення ефективності в їх діяльності” [10, 52]. Спілкування може бути неефективним через велику кількість переважаних термінів-словосполучень. Наявність великої кількості компонентів у складі словосполучення також суперечить закону економії мовних засобів, адже для здійснення комунікативної дії згідно з наміром комунікант добирає коротший варіант передачі інформації.

Дієслівні словосполучення кількістю у три, чотири або п’ять компонентів мають значно меншу репрезентацію у лексикографічних виданнях, ніж двохкомпонентні утворення.

Але вони не є поодинокими як наведене чотирнадцятикомпонентне словосполучення і мають також продуктивний характер. За синтагматичними ознаками вони утворюють мікромоделі на основі базової моделі.

Розглянемо конкретний приклад. У словосполученнях, утворених за моделлю V+N+prep+N: напр., *to adjust supply to current demand* – *привести пропозицію у відповідність до поточного попиту*, *to abandon goods to the insurer* – *відмовитись від товару на користь страхувальника*, *to appropriate goods to the contract* – *призначати (виділити) товар для виконання договору*, спостерігається лінійна розгорнутість компонентів від стрижневого компонента-дієслова до залежного від нього компонента-іменника, після якого уточнюється здійснення дії по відношенню до іншого предмета або об'єкта/суб'єкта реальності. Наведені словосполучення реалізують об'єктно-цільові відношення (з обставинами цілі) між реальними об'єктами або суб'єктами. За такою ж моделлю V+N+prep+N утворені й інші дієслівні словосполучення, напр., *to place money on deposit* – *вносити гроші на депозит*, *to put goods on the market* – *випускати товар у продаж*. За структурним типом наведені словосполучення збігаються з наведеними вище, але за синтагматичною характеристикою вони є об'єктно-просторовими (з обставиною місця), на відміну від попередніх. Таким чином, можна сказати, що дієслівні словосполучення, утворені за моделлю V+N+prep+N, розпадаються на мікромоделі згідно з синтаксичними ознаками, які відображають реальні логіко-семантичні зв'язки між предметами, об'єктами та суб'єктами різноманітного характеру, що свідчить про ієрархічність зв'язків між терміноодинацями та їх відповідність критерію системності.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що утворення дієслівних термінологічних словосполучень має досить системний характер. Значна репрезентація двокомпонентних дієслівних утворень свідчить про продуктивність двочленної моделі. Дієслівні терміни-словосполучення з надмірною кількістю компонентів не відповідають поняттю лінгвістичної нормативності, тому з часом, як правило, вони спрощуються або виходять з ужитку, що характерно й для термінологічних словосполучень, представлених іншими частинами мови.

Подальші дослідження функціонально-прагматичних характеристик дієслівних термінологічних словосполучень можуть бути спрямовані на виявлення їх особливостей у науковому стилі. Вивчення моделей та мікромоделей дієслівних термінологічних словосполучень є важливим для практики викладання іноземної мови і допоможе вдосконалити аналітичні навички перекладу англійської економічної термінологічної лексики.

Використана література:

1. Аргюх В.М. Об'єктні дієслівні словосполучення в англійській економічній терміносистемі // Збірн. наук. пр. ПДПУ ім. В.Г.Короленка. Серія "Філологічні науки". – Вип. 2 (34). – Полтава, 2005. – С. 225-230.
2. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. – М., 1987.
3. Дуда О.І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури кредитно-банківської справи). – Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – Львів, 2003.
4. Звонак Н.П. Элементы синтаксиса в семантическом поле (в подъязыке экономики). – Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – Мн., 2000.
5. Лотка О.М. Англomовна термінологія фінансово-економічних взаємин. – Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2000.
6. Макарихина О.А. О терминах языка и терминах речи // Термины и их функционирование: Межвуз. темат. сб. научн. тр. – Горький, 1987. – С. 4-12.
7. Пушкар В.І. Структура, семантика та словотворчі функції основ префіксальних дієслів (на матеріалі англійської економічної терміносистеми). – Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2002.
8. Сергєвнина В.М. О методике выделения терминов // Термин и слово. Межвуз. сб. – Горький, 1982. –

С. 46-53.

9. Теория познания. Социально-культурная природа познания / Под ред. В. А. Лекторского, Т. И. Ойзермана. – М., 1991. – Т. 2.
10. Чмут Т.К. Культура спілкування. – Хмельницький, 1999.
11. Шевчук В.Н. Динамика развития отраслевой терминологии как терминологическая проблема // Теория и практика научно-технической лексикографии. Сб. статей. – М., 1988. – С. 57-61.

Джерела довідкової літератури:

1. Англо-русский экономический словарь / Под ред. А. В. Аникина.– М., 1977.
2. Англо-русский общеэкономический и внешнеторговый словарь / Под ред. Е. Е. Израелевича – 3-е изд. – М., 1972.
3. Жданова И.Ф., Вартумян Э.Л. Англо-русский экономический словарь. – 4-е изд., стереотип. – М., 2001.
4. Пивовар А.Г. Большой финансово-экономический словарь / Под ред. В. И. Осипова. – М., 2000.
5. Товарная биржа. Англо-русский словарь. Справочник. – М., 1991.

*Балковий І.А.
Дніпропетровський
університет економіки і права*

**ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ-ПЕЙОРАТИВИ СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ
“ЛЮДИНА” В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Дослідження нової англійської лексики останньої чверті ХХ ст.-першого десятиліття ХХІ ст. вважається актуальним у зв'язку з тим, що лексичні новоутворення постають тією складовою мовної картини світу англомовного суспільства, яка сформувалася внаслідок інтенсивної пізнавальної діяльності її носіїв [2; 10, 43], та розглядаються як один із можливих способів репрезентації вербалізованих знань у свідомості людини [2, 119].

Інновації як об'єкт дослідження неології традиційно класифікують на *неологізми* (усталені новоутворення) та *оказіоналізми* (мовленнєві новоутворення), іншими словами, нові слова, що виникають як мовленнєві одиниці, маючи okazіональний характер та відбиваючи інформацію, релевантну для певних мовців у певній соціо-комунікативній ситуації [12, 137]. Звідси, розуміємо термін “лексична інновація” як гіперонім “неологізма” та “оказіоналізма”, а останні два терміни як еквоніми, що розмежовуються за системним критерієм згідно з дихотомією “мова – мовлення”.

Дослідження неологізмів та okazіоналізмів проводиться в межах різних лінгвістичних парадигм, з яких традиційною вважається системно-структурна, а вивчення прагматичних характеристик нових слів та їхній аналіз в когнітивно-дискурсивному аспекті символізують нові етапи в розвитку неології. Структурні й семантичні особливості неологізмів англійської мови були в центрі уваги багатьох ґрунтовних досліджень [1; 5; 6; 7; 8; 9; 10], однак комплексний опис конотативно-оцінних характеристик англійських лексичних інновацій різних семантичних полів дотепер не був проведений.

Мета цієї статті – визначити особливості оцінного значення лексичних інновацій-пейоративів – неологізмів та okazіоналізмів, які номінують особу в сучасній англійській мові, шляхом аналізу оцінного компонента їхньої семантичної структури. Об'єктом аналізу виступає семантична структура англійських неологізмів- та okazіоналізмів-назв осіб із негативним конотаційно-оцінним компонентом значення, а предметом – специфіка вираження ціннісних норм англомовних лінгвокультур (переважно американської та британської), відображених семантикою нового слова. Ми обмежуємося вивченням